

The Mechanism of Religious Thought and Ideology in Achieving Public Piety in Islamic Governance Officials

Saeed Kahya¹

Najaf Lakzaei²

Received: 2025/02/11 • Revised: 2025/02/17 • Accepted: 2025/03/16 • Published online: 2025/05/04

Abstract

Ayatollah Khamenei considers the commitment of the Islamic government in the second phase of the Islamic Revolution of Iran to be the formation of an Islamic society aimed at guiding humans towards servitude and spiritual perfection. The officials of optimal Islamic governance, as the leaders of the community, must realize public piety within themselves, which includes three stages: awakening and consciousness, reforming thought and ideology, and fulfilling obligations while avoiding prohibitions. The main and specific question of this research, derived from its title, is: "What is the mechanism of religious thought and ideology in achieving public piety among Islamic governance officials?" One of the methods used to extract the mechanism of religious thought and ideology in achieving public piety in Islamic governance officials is thematic analysis, which falls under the qualitative content analysis method. In this research, after studying and reviewing all statements by Ayatollah

1. PhD student, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding author). saeed.kahya@gmail.com.

2. Full Professor, Baqir al-Ulum University, Qom, Iran. nlakzaee@isca.ac.ir.

* Kahya, S., & Lakzaei, N. (2025). The mechanism of religious thought and ideology in achieving public piety in Islamic governance officials. *Journal of Islamic Governance Studies*, 1(1), pp. 214-261.

<https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2025.71086.1007>

* **Publisher:** Islamic Propagation Office of the Seminary of Qom (Islamic Sciences and Culture Academy, Qom, Iran). ***Type of article:** Research Article

© The Authors

Khamenei, 83 foundational themes related to the topic were extracted and organized into 30 organizing themes and 9 overarching themes. The final theme of "The Mechanism of Religious Thought and Ideology in Achieving Public Piety in Islamic Governance Officials" was derived.

Keywords

Islamic Governance, Religious Thought and Ideology, Public Piety, Ayatollah Khamenei, Islamic Governance Officials.

آلية الفكر والتأمل الديني في تحقيق التقوى العامة لدى المسؤولين (العاملين) في الحوكمة الإسلامية

سعيد كحيا^١ ID نجف لك زاي^٢ ID

تاريخ الاستلام: ٢٠٢٥/٠٢/١١ • تاريخ التعديل: ٢٠٢٥/٠٢/١٧ • تاريخ القبول: ٢٠٢٥/٠٣/١٦ • تاريخ النشر الإلكتروني: ٢٠٢٥/٠٥/٠٤

الملخص

يرى آية الله الخامنئي أنَّ التزام الحكومة الإسلامية في الخطوة الثانية للثورة الإسلامية يتمثل في تشكيل مجتمع إسلامي لإيصال البشر إلى العبودية والكمال الروحي. إنَّ المسؤولين في الحكومة الإسلامية الرشيدة، بوصفهم ولاية أمور (شؤون) أفراد المجتمع، بحاجة إلى تحقيق التقوى العامة في أنفسهم، والتي تشمل ثلاث مراحل: اليقظة والوعي، وإصلاح الفكر والتعقل (التأمل)، وأداء الواجبات وترك المحرمات. السؤال الرئيس والخاص في هذه الدراسة، والذي ينبثق من عنوانها، هو: «ما هي آلية الفكر والتأمل الديني في تحقيق التقوى العامة لدى المسؤولين (العاملين) في الحكومة الإسلامية؟». ومن الأساليب الممكنة لاستخراج آلية الفكر والتأمل الديني في تحقيق التقوى العامة لدى المسؤولين في الحكومة الإسلامية، الاستفادة من منهج تحليل المضمون، والذي يندرج تحت إطار تحليل المحتوى النوعي. وفي هذه الدراسة،

٢١٦
مطامير
سكركاني

سال اول، شماره اول (پیاپی) بهار و تابستان ١٤٠٣

١. طالب الدكتوراه، جامعة طهران، طهران، إيران (الكاتب المسئول). saeed.kahya@gmail.com.
٢. أستاذ في جامعة باقر العلوم عليه السلام، قم، إيران. n.lakzaee@isca.ac.ir

* كحيا، سعيد؛ لك زاي، نجف. (٢٠٢٥). آلية الفكر والتأمل الديني في تحقيق التقوى العامة لدى المسؤولين في الحكومة الإسلامية. دراسات الحوكمة الإسلامية، ١(١)، صص ٢١٤-٢٦١.

<https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2025.71086.1007>

□ التصنيف: علمية محكمة، الناشر: مكتب الإعلام الإسلامي للثورة العلمية في قم (المعهد العالي للعلوم والثقافة الإسلامية، قم، إيران) © الكتاب

وبعد دراسة جميع خطابات آية الله الخامنئي وتحليلها، تم استخراج ٨٣ مضموناً أساسياً مرتبطاً بموضوع البحث، وتم تنظيمها في ٣٠ مضموناً منظماً و ٩ مضامين شاملة، إلى أن تمّ التوصل إلى المضمون النهائي: «آلية الفكر والتأمل الديني في تحقيق التقوى العامة لدى المسؤولين في الحوكمة الإسلامية».

الكلمات المفتاحية

الحوكمة الإسلامية، الفكر والتأمل الديني، التقوى العامة، آية الله الخامنئي، المسؤولون (العمال، العاملون) في الحوكمة الإسلامية.

سازوکار فکر و اندیشه دینی در تحقق تقوای عمومی در

کارگزاران حکمرانی اسلامی

نجف لکزائی^۲

سعید کحیا^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۲۳ • تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۱۱/۲۹ • تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶ • تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۲/۱۴

چکیده

آیت‌الله خامنه‌ای تعهد دولت اسلامی در گام دوم انقلاب اسلامی را شکل‌گیری جامعه‌ی اسلامی برای رساندن انسان‌ها به عبودیت و کمال معنوی می‌داند. کارگزاران حکمرانی مطلوب اسلامی به‌عنوان اولیای امر آحاد جامعه، نیازمند تحقق تقوای عمومی در خود هستند که شامل سه مرحله‌ی یقظه و بیداری، اصلاح فکر و اندیشه و انجام واجبات و ترک محرمات است. پرسش اصلی و ویژه‌ی این تحقیق که برآمده از عنوان آن است، بدین شکل است: «سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی چیست؟» یکی از روش‌های قابل استفاده در استخراج سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی، استفاده از روش تحلیل مضمون است که ذیل روش تحلیل محتوای کیفی قرار می‌گیرد. در این تحقیق پس از مطالعه و بررسی تمامی بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، ۸۳ مضمون پایه‌ی مرتبط با موضوع پژوهش استخراج شد و در ۳۰

۲۱۸
 مطالعات حکمرانی اسلامی
 سال اول، شماره اول (پیاپی ۱) بهار و تابستان ۱۴۰۳

۱. دانشجوی دکتری دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول). saeed.kahya@gmail.com.

۲. استاد تمام دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران. nlakzaee@isica.ac.ir.

* کحیا، سعید؛ لکزائی، نجف. (۱۴۰۴). سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی. مطالعات حکمرانی اسلامی، ۱(۱)، صص ۲۱۴-۲۶۱.

<https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2025.71086.1007>

□ نوع مقاله: پژوهشی؛ ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ایران) © نویسندگان

مضمون سازمان‌دهنده و ۹ مضمون فراگیر، سازماندهی شد و مضمون نهایی «سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی» به دست آمد.

کلیدواژه‌ها

حکمرانی اسلامی، فکر و اندیشه‌ی دینی، تقوای عمومی، آیت‌الله خامنه‌ای، کارگزاران حکمرانی اسلامی.

مقدمه

باتوجه به این که بیانات امام انقلاب، بهترین و مطمئن ترین منبع برای شناخت هرچه عمیق تر نسبت به انقلاب، اهداف و نقشه ی رسیدن به اهداف است، لذا تحقیق حاضر محض در بیانات آیت الله خامنه ای (مدظله العالی) است. در اندیشه ی مقام معظم رهبری، یکی از جدی ترین چالش های امروز نظام اسلامی، مسأله ی تمدن سازی و به تبع آن حکمرانی اسلامی می باشد تا با برقراری دولت اسلامی که هم نظامات و ساختارهای آن منطبق بر اسلام است و هم کارگزاران آن برخوردار از تقوای عمومی می باشند و به تبع آن، تربیت جامعه و مردمی با معیارهای دینی و سبک زندگی اسلامی، نمونه ای از تحقق حکومت الهی بر روی زمین حاصل شده و الگویی برای سایر حکومت هایی که به دنبال عینیت دین و سیاست و تحقق اسلام در مدیریت جامعه هستند، باشد.

مهم ترین مخاطب مباحث تقوای عمومی و سیاسی، حکمرانان و کارگزاران حکمرانی هستند که در مقام الگوی رفتاری برای مردم قرار دارند. در این پژوهش سعی می شود تا با شناخت تقوای عمومی از منظر آیت الله خامنه ای (مدظله العالی)، سازوکارهای عملی تحقق آن در کارگزاران حکمرانی اسلامی به خوبی تبیین شود و با بررسی کارکردهای آن، جایگاه این مهم در حکمرانی اسلامی مشخص گردد. نوآوری تحقیق حاضر به این خاطر است که اولاً تاکنون پژوهشی با این عنوان و الگوی عملی تربیت کارگزاران حکمرانی اسلامی منطبق بر تقوای عمومی کار نشده است؛ ثانیاً این که مسأله ی پژوهش، یک مسأله ی کاملاً انضمامی، عملیاتی و متناسب با نیاز روز جامعه است و می تواند در پیشبرد مهم ترین اهداف گام دوم انقلاب، یعنی دولت سازی و تمدن سازی، مورد استفاده قرار گیرد.

۱. پیشینه ی پژوهش

با بررسی های انجام شده، تاکنون پژوهشی با عنوان مناسبات یقظه و تقوای عمومی در کارگزاران دولت اسلامی در اندیشه ی آیت الله خامنه ای کار نشده است؛ اما در پیرامون این موضوع، پژوهش های زیر وجود دارد: (۱) پایان نامه ی ارشد «ویژگی های کارگزاران

حکومتی در دوران حکومت امیرالمومنین علی (علیه السلام) (رویکردی جامعه‌شناختی)» (۱۳۸۱) نوشته‌ی مهدی تقوی رفسنجانی، ۲) مقاله‌ی «شاخص‌های تحکیم امنیت ملی و ارتقای اخلاق سیاسی نخبگان سیاسی از دیدگاه مقام معظم رهبری» (۱۳۹۱) نوشته‌ی محمد شفیع شفیع‌نیا، صفرعلی لطفی و مهدی توکلی جبلی، ۳) کتاب «بایسته‌های اخلاق سیاسی از منظر مقام معظم رهبری» (۱۳۹۴) نوشته‌ی احسان بابایی (دفتر نشر معارف)، ۴) پایان‌نامه «بایسته‌های صلاحیت فردی مقامات حکومتی در نهج‌البلاغه و تأثیرگذاری آن بر کارکردهای حکومت اسلامی» (۱۳۹۵) نوشته‌ی راحله شفافی، ۵) رساله‌ی دکتری «الگوی تربیت سیاسی کارگزاران جمهوری اسلامی ایران بر اساس مکتب سیاسی امام خمینی (علیه السلام)» (۱۳۹۵) نوشته‌ی آقای غلامرضا مهربان، ۶) پایان‌نامه‌ی ارشد «بررسی معیارهای تقوای جمعی از منظر آیات و روایات» (۱۳۹۶) نوشته‌ی مجید شریف‌نیا، ۷) پایان‌نامه‌ی ارشد «بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای کارگزاران نظام اسلامی از دیدگاه قرآن و نامه ۵۳ نهج‌البلاغه» (۱۳۹۷) نوشته‌ی حلما مولازاده، ۸) پایان‌نامه‌ی ارشد «کارگزار تراز دولت اسلامی با تأکید بر اندیشه‌ی مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)» (۱۳۹۹) نوشته‌ی سید احمد کشفی، ۹) رساله‌ی دکتری «چهارچوب مفهومی شایستگی کارگزاران تراز دولت اسلامی در ایران با رویکرد تمدن‌نوین اسلامی» (۱۴۰۰) نوشته‌ی مجید بیسه و ۱۰) مقاله‌ی «آسیب‌شناسی کارگزاران در تحقق دولت اسلامی در روند شکل‌گیری تمدن‌نوین اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای» (۱۴۰۰) نوشته‌ی مسلم باقری و علی اصغر مباحثی.

پژوهش‌های قبلی یا به بررسی و دسته‌بندی ویژگی‌های کارگزاران نظام مثل ولایت‌پذیری، مسئولیت‌پذیری، ایمان، تعهد و تخصص پرداخته و سعی در تجویز هنجارهای عملکردی کارگزاران داشته‌اند، یا سعی در تدوین الگویی برای تربیت کارگزاران نظام داشته‌اند و آن را از توصیه‌های معصومین یا امامین انقلاب استخراج و تنظیم نموده‌اند؛ لکن پژوهش حاضر نحوه‌ی تربیت کارگزاران را نه به‌صورت تجویز تک‌رفتارهای موردی و هنجارهای خاص، بلکه به‌صورت سیری مدون که برآمده از نص بیانات آیت‌الله خامنه‌ای است، تبیین نموده است و سعی دارد تا با شناخت فکر و

اندیشه‌ی دینی و مناسبات آن با تقوای عمومی، نحوه‌ی دستیابی کارگزاران حکمرانی به تقوای عمومی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای را به صورت مدون با بررسی غالب فرمایشات موجود در سایت حفظ و نشر و کتب مربوطه تبیین نماید. این تحقیق، یک مسأله‌ی انضمامی، عملیاتی و متناسب با نیاز روز جامعه است و می‌تواند در پیشبرد اهداف گام دوم انقلاب مورد استفاده قرار گیرد.

۲. ادبیات نظری پژوهش

۲-۱. مفاهیم پژوهش

۲-۱-۱. مفهوم سازوکار

سازوکار، در لغت به معنای شیوه‌ای است که یک دستگاه، ماشین یا مجموعه بر اساس آن کار می‌کند (آشوری، ۱۳۹۵). به بیان دیگر، سازوکار، توصیف دقیق چگونگی عملکرد اجزای یک دستگاه یا نظام (انوری، ۱۳۸۲) و روالی است که برای انجام هدفی برپا می‌شود. (دانشنامه‌ی عمومی) فلذا روش و چگونگی انجام کار در دل آن نهفته است.

۲-۱-۲. مفهوم فکر و اندیشه‌ی دینی

اندیشه در لغت به معانی تأمل (ابن منظور، ۱۴۰۸ق، ج ۱۰، ص ۳۷)، فکر، گمان، ترس، بیم، اندیشه کردن: فکر کردن، خیال کردن، احساس ترس و بیم کردن (معین، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۳۷۷؛ دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۶، ص ۳۸۷؛ عمید، ۱۳۶۰، ج ۱، ص ۲۴۷) آمده است. هر حرکت و انتقالی که برای نفس در ادراکات جزئی صورت گیرد را در اصطلاح اندیشه گویند (سبزواری، بی‌تا، ج ۱، ص ۸۴). اندیشه در اصطلاح علمی عبارت از: تأمل و تلاش ذهنی در امور برای رسیدن به مسئله‌ای جدید یا کشف مجهولات می‌باشد که توسط ذهن یا عقل صورت می‌گیرد (جمشیدی، ۱۳۹۱، ص ۳۲). علامه طباطبایی در المیزان در تعریف تفکر می‌نویسد: «تفکر نوعی سیر و مرور بر معلومات حاضر در نزد انسان جهت دستیابی به مجهول است» (طباطبایی، ۱۳۹۳، ج ۲، ص ۲۴۸).

تفکر در قرآن کریم، موضوعات گوناگونی را در بر می گیرد از جمله: آیات انفسی و حقیقت انسانی (روم ۸ و ذاریات ۲۱)؛ فلسفه و هدف زندگی (ملک، ۲ و ذاریات، ۵۶)؛ آیات تکوینی و جهان هستی (بقره، ۲۱۹)؛ تفکر در جهان خلقت (آل عمران، ۱۹۰)؛ تاریخ و سرنوشت گذشتگان (روم، ۹). در اندیشه‌ی مقام معظم رهبری، تفکر دینی، به معنای ارتباط با خدا به عنوان منبع وجود، قدرت و زیبایی (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۱۱/۱۱) که مسیر استقلال، شرف و عزت یک ملت از آن عبور می کند، می باشد (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۱۱/۱۱). معظم له، رابطه‌ی بین اندیشه‌ی انقلابی و سیاسی با تفکر دینی را از نوع این همانی توصیف (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۱۱/۱۱) و تفکر دینی را نقطه‌ی مقابل تفکر شیطانی و اهریمنی می داند (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۸/۲۱)؛ از این رو، تفکر اسلامی را مانعی در مقابل تسلط بیگانگان قلمداد می کنند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۱/۳۰).

۳-۱-۲. مفهوم تقوا

تقوا در لغت از ریشه‌ی «وقی» و اسم مصدر باب افتعال (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۱۵، ص ۴۰۲) و به معنای حفظ کردن چیزی است از آنچه آن را زیان و ضرر می رساند (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۱۵، ص ۴۰۲؛ مرتضی زبیدی، ۱۲۰۵ق، ج ۲۰، ص ۳۰۵؛ راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۸۸۱؛ مصطفوی، ۱۴۲۶ق، ج ۱، ص ۸۸۱؛ فیومی، ۱۴۱۴ق، ج ۲، ص ۷۶؛ ابن اثیر جزری، ۱۳۶۷ق، ج ۱، ص ۱۹۲؛ مرتضی زبیدی، ۱۲۰۵ق، ج ۱۰، ص ۳۹۶). ثلاثی مجرد آن «وقی، یقی، وقایه» در معنای حمایت کردن و دفع ضرر و آزار و اذیت است. (رک: فیومی، ۱۴۱۴ق، ج ۲، ص ۷۶؛ ابن اثیر جزری، ۱۳۶۷ق، ج ۱، ص ۱۹۲؛ زبیدی، بی تا، ج ۱۰، ص ۳۹۶). «اتق الله» یعنی «بین خودت و خدا چیزی را به عنوان محافظت، واسط و حائل قرار بدهی» (رک: ابن فارس، ۱۴۱۱ق، ج ۶، ص ۱۳۱).

تقوا در اصطلاح به معنای ملاحظه‌ی خدا را داشتن و منحرف نشدن (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۲/۲۴) و کنترل نفس از امیال و غرائز نفسانی به خاطر خدا است (مصباح یزدی، ۱۳۷۵، صص ۳۵۲-۳۵۴)، و لازمه‌ی تحت فرمان عقل زیستن و انسانیت می باشد (مطهری، ۱۴۰۰، ص ۳۷). علامه طباطبایی نیز تقوای الهی را چنین تعریف نموده است: «تقوا عبارت است از امثال اوامر خدای تعالی و اجتناب از آنچه که از ارتکاب آن نهی فرموده و شکر در

برابر نعمت‌هایش و صبر در هنگام ابتلاء به بلایش» (رک: طباطبائی، ۱۳۶۴، ج ۳، ص ۵۶۹).
آیت‌الله خامنه‌ای، تقوای الهی را شامل «تقوای فردی و شخصی» و «تقوای اجتماعی، سیاسی و عمومی» می‌داند (رک: خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۳/۱۴) که تقوای فردی یعنی هر کس به کمک مربی و استاد اهل تشخیص (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۶/۲۹) برای رسیدن به فوز و فلاح بایستی دائماً خود را مراقبت کند (رک: خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۳/۰۸)، از گناه پرهیز کند، شهوات را در دل راه ندهد، ریب و شکّ در حق را در دل راه ندهد، هوای نفس را از خود دور کند (رک: خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۲/۲۴)، مراقب حرکات خود باشد و سعی در حفظ خود در جاذبه‌ی مستقیم و صراط مستقیم داشته باشد (رک: خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۶/۳۰) و نهایتاً خود را طبق آیه «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجَارَةُ» (تحریم: ۶) از آتش دوزخ الهی و غضب الهی دور کند (رک: خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴). انسان متقی، از درون مصونیت پیدا می‌کند و نمی‌گذارد که محیط بیرونی، به آسانی روی او اثر بگذارد (رک: خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۰۴/۲۷) و از تیرهای زهر آگین و ضربه‌های مهلک معنوی محفوظ می‌دارد (رک: خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۰۴/۰۲).

۴-۱-۲. مفهوم تقوای عمومی

تقوای عمومی طبق دعای شریف مکارم‌الاخلاق در صحیفه‌ی سجاده‌ی نشان‌دهنده‌ی ایمان و تقوای مجموعه‌ی یک ملت و جامعه است؛ ممکن است یکایک افراد جامعه به لحاظ پرهیزگاری، کامل نباشند، ولی مجموع ملت، به حیث جمع، یک مجموعه‌ی مؤمن و متقی (رک: خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۶/۰۶ و ۱۳۸۹/۰۵/۲۷) و مراقب خودش است (رک: خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۳/۰۸) تا با بی‌مراقبتی خود موجب لغزش دیگران نشوند (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۳/۰۸). از این رو است که یکایک مردم بایستی به فکر تقوای شخصی خودشان هم باشند (رک: خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۶/۰۶). از نظر امام خمینی علیه السلام، تقوا جزء مفاهیم مشکک و ذومراتبی است که گرچه خودش کمال نیست ولی مقدمه‌ی حصول به مدارج کمالیه و مقامیه می‌باشد. انسان با استفاده از تقوا، ابتدا نفس خود را از لوث محرّمات می‌رهاند (که همان تقوای عام است) و با پرهیز از مشتهیات و لذایذ نفسانیه، وارد در مقام اول کمالات انسانیه

می شود، با ترک حب دنیا، به مقام متوسطین و زاهدین رسیده و دوری از حب نفس، به مقام محبین و مخلصین نائل می گردد و به همین منوال، مقامات بعدی از جمله مقام مجذوبین، فنای کلی و تمکین برای او حاصل می شود (که همان تقوای خاص است) (رک: خمینی، ۱۳۸۸، ص ۲۰۶).

رعایت تقوای الهی، اصل حرکت یک انسان به سمت کمال و تعالی است و اگر یک جامعه بتواند در همه ی شئون فردی، اجتماعی، سیاسی و ... تقوای الهی را رعایت کند، همه ی خیرات و الطاف الهی شامل حال او خواهد شد (رک: خامنه ای، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴). در حقیقت، تقوای عمومی به عنوان یک تکلیف دینی به معنای تلاش در راه تحقق آرمان های اسلامی اعم از عدالت اجتماعی، حمایت از محرومین و مظلومین، مقابله با ظالمین و مستکبرین و پرهیز از لغزش گاه هایی است که دشمن می تواند از آن استفاده کند که در نهایت به عبودیت خدا و تسلیم در مقابل خدا بودن می انجامد (رک: خامنه ای، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴). ارزش و جایگاه تقوا (چه در بُعد فردی و چه بُعد عمومی) در نیل به اهداف کلان انقلاب اسلامی و تحقق تمدن اسلامی است (خامنه ای، ۱۳۸۴/۰۵/۲۸). تقوای عمومی، رتبه ای بالاتر از تقوای فردی دارد و لازم الاجرا برای همه کارگزاران است (همان، ۱۳۸۹/۰۵/۲۷). اگر امت اسلامی متقی باشد، شدايد زندگي از او دور شده و تلخی های روزگار برای او سهل و شیرین خواهد شد (رک: خامنه ای، ۱۳۷۲/۱۱/۲۹).

استظهار به دست آمده از بیانات آیت الله خامنه ای این است که تقوای عمومی شامل سه مرحله ی ۱- یقظه و بیداری، ۲- اصلاح فکر و اندیشه و ۳- انجام واجبات و ترک محرمات است. در مرحله ی اول، برای فرد پس از توجه به واقعیات، تنبه و بیداری از غفلت حاصل می شود. در مرحله ی دوم، شخص سعی می کند اندیشه ی خود را اصلاح کرده و بینش خود را متناسب با بیداری ایجاد شده، تغییر دهد. در مرحله ی سوم، فرد به میزانی که یقظه برای او ایجاد شده و اندیشه ی خود را اصلاح کرده است، به دنبال انجام واجبات و ترک محرمات می رود و مراقبه و محاسبه را جدی انجام می دهد. عبارت «تقوای عمومی» علاوه بر مفهوم مذکور (عمومی به معنای اجتماعی در برابر فردی)،

دارای مفهوم دیگری نیز هست و آن، عمومی در برابر خاص است. یعنی فرد پس از بیداری و اصلاح اندیشه، با انجام واجبات و ترک محرمات، مرتبه‌ی عامی از تقوا را رعایت کرده است و برای کارگزاران نظام در مقطع فعلی یعنی دولت‌سازی اسلامی مکفی است و اگر بخواهد مراحل بالاتری از تقوا را رعایت کند و اصطلاحاً به مقام فناء الله برسد، بایستی تقوای خاص داشته باشد.

۵-۱-۲. مفهوم کارگزار

کارگزار در لغت به معنای عامل، مأمور، انجام‌دهنده‌ی کار (فرهنگ معین، فرهنگ فارسی، فرهنگ عمید) و مأمور رسمی یک دولت یا سازمان بین‌المللی است. (فرهنگستان زبان و ادب، علوم سیاسی و روابط بین‌الملل) این واژه در زبان عربی تحت عنوان «عَمَّال» از ریشه «ع م ل» استفاده می‌شود (مصطفوی، ۱۴۲۶ق، ج ۸، ص ۲۲۴) و «عامل» به کسی می‌گویند که امور شخصی دیگر را در کار، ملک و مال برعهده داشته و متولی آن است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ص ۵۸۷).

کارگزار در اصطلاح، شخصی است که از طرف حاکم اسلامی، مسئولیت‌های نظامی، سیاسی و اجتماعی را برعهده دارد و مورد اطمینان و امین حاکم است (اخوه قریشی، ۱۴۰۸ق، ص ۳۰۰؛ خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲). کارگزار در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، هر آن کسی است که در نظام، مسئولیت کلان یا خرد دارد و مهم‌ترین نقش را در روند اسلامی کردن حکمرانی برعهده دارد. تقوا، اخلاق، تعبد الهی و عمل صالح، از مهم‌ترین شاخصه‌های کارگزاران حکمرانی اسلامی (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۰۶/۰۶) است که لازمه‌ی اتصاف به این صفات، داشتن ضمانت درونی برای تحقق این مهم (رک: خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۰۱/۱۶) به عنوان مقدمه‌ای بر شکل‌گیری جامعه اسلامی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴).

۶-۱-۲. مفهوم حکمرانی

حکمرانی از ریشه «ح ک م» است که به معنای «منع و رد» باهدف اصلاح بوده (راغب

اصفهان، ۱۴۱۲ق، ص ۲۴۸؛ ازهری، ۳۷۰ق، ج ۴، ص ۶۹؛ ابن فارس، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ص ۹۱؛ مصطفوی، ۱۴۲۶ق، ج ۲، ص ۲۶۴) و به حکمت برمی گردد و مرجع آن، عدل و علم و حلم است (فراهیدی، ۱۴۰۹ق، ج ۳، ص ۶۶). اصل معنای «حکم» یعنی «منع کردن مردم از ظلم و بازداشتن آنها از انجام اعمال غیرعالمانه و غیرعادلانه». واژه‌ی حکمرانی از دو بخش «حکم» به معنای فرمان، قاعده، مقررات، نظام، تنظیم، قانون و «راندن» به معنای اجرا، اعمال قدرت، پیش بردن، راهبری، اداره، هدایت و امثال آن تشکیل شده است.

حکمرانی به معیارهایی جهت وضع قواعد برای اعمال قدرت و حل و فصل تعارضات برای دستیابی به مصلحت عمومی اشاره داشته (Mette Kjar, 2004, pp. 1-2) و با شمولیت پاسخ‌گویی و حساب‌پس‌دهی، مشروعیت و شفافیت، نهادهای خارج از حکومت را نیز در بر می‌گیرد. برخی، حکمرانی را «فرآیند قاعده‌گذاری، اجرای قواعد، بررسی، نظارت و کاربست بازخوردها با اعمال قدرت مشروع و به منظور دستیابی به هدف مشترکی برای همه کنش‌گران و ذی‌نفعان در چارچوب ارزش‌ها و هنجارها در محیط یک سازمان یا یک کشور» (وبگاه www.governanceschool.ir) معرفی کرده‌اند.

حکمرانی را می‌توان بدین صورت بیان نمود: فرآیندی است که در آن مجموعه‌ای از قوانین و ساختارها برای نظارت، اداره و اعمال قدرت بر فعالیت‌های نهادهای حکومتی (دولت) و غیرحکومتی (مردمی و اجتماعی) و رفع تنازعات بین آنها برای دستیابی مردم به ارزش‌های عادلانه و بازداشتن جامعه از ظلم و فساد و اعمال غیرعالمانه و غیرعادلانه در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی وجود دارند. در این تعریف، دو مفهوم «فرآیند» و «نهادهای مردمی» جایگاه ویژه‌ای داشته و آن را از مفاهیم مشابهی چون دولت و حکومت تمیز می‌دهد.

۲-۱-۷. مفهوم حکمرانی اسلامی

حکمرانی اسلامی هیچ شباهتی به قدرتمندی‌های موجود در دنیا اعم از سلطنت، ریاست‌جمهوری‌ها، فرماندهی‌ها و رؤسای کودتاگر ندارد (خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۱۲/۱۹).

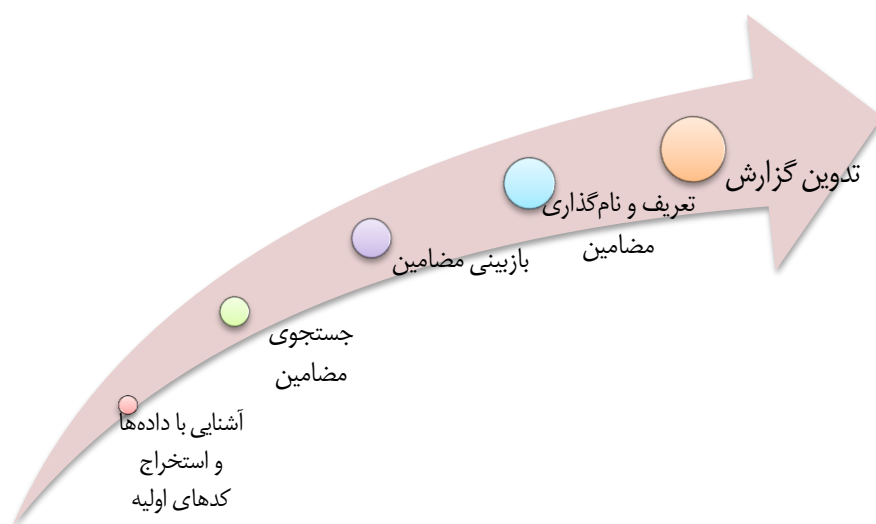
حکمرانی بخشی از اسلام بوده (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۶/۳۰) و ولایت در بین مؤمنین، لازمه‌ی اساسی تحقق آن بر روی زمین است (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۱/۲۷). فعلیت حکمرانی اخلاقی با ولایت و احکام آن همان احکام‌الله است. شروع حکمرانی اخلاقی از خود و نفس است تا انسان با حاکم کردن خدا در دل و جان خود، بتواند همین فضا را در جامعه بسط داده و زندگی اجتماعی مؤمنین را تحت ولایت الله قرار دهد (خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۰۶/۱۳).

مدلی که اسلام برای حکمرانی اخلاقی ارائه می‌دهد، «امامت و ولایت» است (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۶/۳۰) که به معنای اطاعت در همه‌ی امور زندگی (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۶/۳۰) از خدا یا نایب او است: «ما أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ» (نساء، ۶۴) (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۲/۱۸). امامت یعنی حکمرانی فرد یا گروهی بر جامعه و تعیین جهت حرکت آن‌ها در امور دنیوی و معنوی و اخلاقی، و این مختص مسلمانان یا شیعیان نیست. امام جامعه مردم را به امر خدا هدایت کرده و آن‌ها را از خطرهای و لغزش‌گاه‌ها حفظ می‌کند. انبیای الهی، پیامبر مکرم اسلام، اوصیای پیغمبران و انسان‌های برگزیده همگی از مصادیق امام هستند (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۹/۰۴). ولایت، تضمین‌کننده و تأمین‌کننده‌ی همه‌ی احکام الهی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۵/۱۰).

۲-۲. روش پژوهش

پژوهش فوق از نظر نوع تحقیق، مسأله‌پژوهی و بنیادی و به لحاظ روش انجام تحقیق، پژوهش کیفی است. برای گردآوری اطلاعات، از شیوه‌ی کتابخانه‌ای-اسنادی و برای تحلیل آن، از تحلیل مضمونی (Thematic analysis) استفاده شده است. تحلیل مضمون برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی مناسب بوده (Braun, & Clarke, 2006) که به صورت استقرای محض و بدون استناد به آمار و اعداد، درصدد تحلیل داده‌های کیفی چون متون معتبر دینی است (واعظی و همکاران، ۱۳۹۷) که فرآیند دقیق تحلیل مضمون و شبکه‌ی مضامین در شکل زیر آمده است (شیخ‌زاده و بنی‌اسد، ۱۳۹۹، ص ۱۸۴).

پژوهش حاضر یک تحقیق کیفی و مسأله پژوهی نظری است و چون در چارچوب «اخلاق سیاسی کاربردی» قرار می گیرد، مسأله محور و انضمامی و عملیاتی است. در اینجا با سه نوع مضمون و ایده ی اصلی مستخرج از متن مواجه هستیم: ۱) مضامین پایه؛ ۲) مضامین سازمان دهنده؛ ۳) مضامین فراگیر (سید جوادین و همکاران، ۱۳۹۵).

شکل ۱: نمایش مراحل روش تحلیل مضمون

در این تحقیق برای استخراج محتوای متناسب با سازوکار فکر و اندیشه ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی، تمامی بیانات آیت الله خامنه ای مطالعه و کدگذاری اولیه شدند. این مفاهیم و کدهای اولیه، با مطالعه ی مجدد و کشف رابطه ی بین آن ها، سازماندهی شده و در یک نظم مناسب، ترتیب یافتند. طبق سازماندهی موجود، از هر محتوایی، مضمون پایه استخراج گشته و مبنایی برای فهم دقیق ارتباط مضامین با هم شدند. با مطالعه ی دقیق تر و تحلیل مضامین پایه ی مستخرج، سیر محتوایی و رابطه ی بین مفاهیم آشکار شده و مضامین سازمان دهنده و سپس مضامین فراگیر به دست آمدند.

۳. یافته‌های پژوهش

۳-۱. شبکه مضامین سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای

در جدول زیر، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر مستخرج از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای که مرتبط با سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی هستند، به صورت سیردار و منظم نشان داده شده است.

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی

ردیف	مضامین پایه (برگرفته از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای)	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۱	تفکر دینی یعنی ارتباط با خدا و منبع قدرت (۱۳۷۶/۱۱/۱۱)	معنای تفکر دینی، انقلابی و سیاسی	چیستی فکر و اندیشه دینی
۲	تفکر انقلابی و سیاسی یعنی استقلال، شرف و عزّت ملت (۱۳۷۶/۱۱/۱۱)		
۳	تفکر انقلابی یعنی پیام آزادی و بیداری (۱۳۷۴/۰۳/۱۴)		
۴	یکی بودن تفکر انقلابی و سیاسی (۱۳۷۶/۱۱/۱۱)		
۵	فکر انقلابی و توحیدی و الهی یعنی فکر پاک و مقدس (۱۳۶۸/۰۸/۲۱)		
۶	فکر شیطانی و اهریمنی نقطه مقابل فکر انقلابی و الهی و توحیدی (۱۳۶۸/۰۸/۲۱)		
۷	تقابل فکر اعتقاد به مهدی با تبلیغات ظالمانه (۱۳۸۱/۰۷/۳۰)		

۲۳۰
مطالعات
حکمرانی اسلامی

سال اول، شماره اول (پیاپی ۱) بهار و تابستان ۱۴۰۳

ردیف	مضامین پایه (برگرفته از بیانات آیت الله خامنه‌ای)	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
۸	نقش محوری باور به توحید در خطوط اصلی عملکرد و وظایف کارگزاران (۱۳۷۹/۰۹/۱۲)	معرفت به اصول دین	بنیان‌های فکر و اندیشه دینی
۹	نقش محوری باور به تداوم حیات بعد از مرگ در خطوط اصلی عملکرد و وظایف کارگزاران (۱۳۷۹/۰۹/۱۲)		
۱۰	باور به نظارت امام زمان بر رفتار و اعمال کارگزاران (۱۳۸۴/۰۶/۲۹)		
۱۱	نجات ملتها با پیش قرآنی کارگزاران (۱۳۶۹/۰۸/۰۵)	معرفت به اسلام و لوازم آن	
۱۲	لزوم قرآنی سازی فکر و عمل جامعه (۱۳۸۵/۰۷/۰۴)		
۱۳	باور به حرکت عالم به سمت حاکمیت حق (۱۳۷۹/۰۹/۱۲)		
۱۴	باور به انسان محور بودن عالم (۱۳۷۹/۰۹/۱۲)	معرفت به انسان حقیقی	
۱۵	باور به استعداد بی پایان انسان برای تعالی کامل (۱۳۷۹/۰۹/۱۲)		
۱۶	نقش خودباوری و اعتماد به نفس ملی در پیشرفت کشور (۱۳۸۸/۰۳/۱۴)		
۱۷	توحید و معارف اسلامی، مبنای حکومت و اداره کشور (۱۳۶۸/۱۱/۰۱)	جایگاه فکر دینی در حکومت و تمدن اسلامی	اهمیت و ضرورت فکر و اندیشه دینی
۱۸	تولید فکر از عناصر اساسی برای ایجاد تمدن اسلامی (۱۳۷۹/۰۷/۱۴)		

ردیف	مضامین پایه (برگرفته از بیانات آیت الله خامنه‌ای)	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
۱۹	امکان فهم حقایق سیاسی با بینش سیاسی (۱۳۷۲/۰۳/۳۱)	ضرورت فکر و اندیشه انقلابی برای کارگزاران	
۲۰	لزوم حضور فکر انقلاب و اسلام در مجموعه‌ها (۱۳۹۲/۰۸/۲۰)		
۲۱	جهاد بودن ایجاد اندیشه‌ی صحیح در جامعه (۱۳۸۱/۱۲/۰۶)		
۲۲	تفکرات انقلابی جزو سرفصل‌های مهم برای جوانان (۱۳۹۶/۱۱/۲۹)		
۲۳	جامعیت تفکر اسلامی (۱۳۸۵/۰۸/۲۰)	جامع و مستحکم بودن تفکر دینی	ویژگی‌های فکر و اندیشه‌ی دینی
۲۴	قوت و استحکام تفکر دینی، انقلابی و سیاسی (۱۳۷۶/۱۱/۱۱)		
۲۵	درجه داشتن اعتقاد به دین و تفکر انقلابی (۱۳۶۹/۰۵/۲۳)		
۲۶	عدم عمق فکری، اصلی‌ترین خطر انحراف (۱۴۰۰/۰۲/۲۱)		
۲۷	لزوم مراقبت در تفکر (۱۳۹۱/۰۷/۱۲)	لزوم اصلاح و تغذیه فکر و مراقبت از آن	الزامات فکر و اندیشه‌ی دینی
۲۸	لزوم اصلاح فکر و بینش و مذاق دینی و سیاسی (۱۳۶۹/۰۱/۰۴)		
۲۹	عدم استغناء انسان از تغذیه فکری (۱۳۹۰/۰۴/۲۹)		
۳۰	لزوم عمق بخشی به تفکر اسلامی (۱۳۸۴/۰۳/۰۵)	لزوم تولید و تعمیق فکر و اندیشه دینی	
۳۱	لزوم جدی گرفته شدن تولید علم و اندیشه و فکر (۱۳۸۳/۰۹/۱۱)		
۳۲	لزوم تعمیق تفکر انقلابی (۱۳۹۶/۰۱/۰۴)		

ردیف	مضامین پایه (برگرفته از بیانات آیت الله خامنه‌ای)	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۳۳	تقویت فکری، مهمترین وظیفه تشکل‌ها (۱۴۰۰/۰۲/۲۱)		
۳۴	لزوم استقلال فکری (۱۳۷۷/۰۶/۱۲)		
۳۵	استقلال فکری جزو منظومه‌ی فکری اسلامی (۱۳۹۴/۰۶/۱۲)	لزوم استقلال فکر و اندیشه‌ی دینی	
۳۶	استقلال فکری، یکی از بزرگ‌ترین مظاهر استقلال انسان (۱۳۷۹/۰۱/۲۶)		
۳۷	آزاداندیشی یعنی آزادانه فکر کردن و تصمیم گرفتن (۱۳۸۲/۰۸/۱۵)		
۳۸	آزادفکری یکی از شعارهای جمهوری اسلامی (۱۳۸۴/۰۶/۱۱)	لزوم آزادی فکر و اندیشه‌ی دینی	
۳۹	اشتمال آزاداندیشی بر معارف سیاسی و اجتماعی (۱۳۸۲/۰۸/۱۵)		
۴۰	رشد اجتماعی، علمی، فکری و فلسفی نتیجه‌ی آزاداندیشی (۱۳۸۵/۰۳/۲۹)		
۴۱	متحول شدن دل‌ها توسط فکر و اندیشه‌ی اسلامی (۱۳۷۳/۰۴/۲۹)	تحول دل‌ها و عدم سرکوب استعدادها نتیجه فکر و اندیشه دینی	آثار و نتایج فکر و اندیشه‌ی دینی
۴۲	عدم سرکوب توانایی‌ها و استعدادها در تفکر اسلامی (۱۳۸۸/۱۱/۳۰)		
۴۳	عمل، نتیجه رشد اندیشه‌ی دینی همراه با احساس مسئولیت و تعهد (۱۳۸۸/۰۹/۲۲)	منشأ عمل بودن تفکر دینی	
۴۴	منشأ اثر و عمل بودن تفکر و اعتقاد توحیدی (۱۳۹۷/۰۱/۲۵)		

ردیف	مضامین پایه (برگرفته از بیانات آیت الله خامنه‌ای)	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۴۵	پیشرفت و گسترش نفوذ نتیجه‌ی تفکر انقلابی (۱۳۹۴/۰۷/۲۲)	حرکت و پیشرفت کشور نتیجه‌ی تفکر دینی و انقلابی	
۴۶	حرکت و پیشرفت کشور، نتیجه‌ی انقلاب و حاکمیت تفکر انقلابی و اسلامی (۱۳۹۸/۰۷/۱۷)		
۴۷	مفید بودن برای کشور، نتیجه‌ی حفظ و تقویت فکر و نگرش انقلاب بنیانی مبتنی بر تفکر اسلامی (۱۳۹۸/۰۵/۱۶)		
۴۸	تبلور تفکر انقلابی در مقررات (۱۳۷۵/۰۹/۱۵)		
۴۹	لزوم تفکر بر روی مبانی انقلاب اسلامی (۱۳۶۹/۰۱/۰۴)	مراقبت در تفکر بر روی مبانی	عرصه‌های فکر و اندیشه‌ی دینی
۵۰	مراقبت در تفکر در آفرینش، وظائف انسان و اوضاع سیاسی (۱۳۹۱/۰۷/۱۲)		
۵۱	لزوم تفکر در ادعیه‌ی مأثور (۱۳۹۰/۰۵/۱۶)		
۵۲	لزوم تفکر در عمر (۱۳۹۰/۰۵/۱۶)	مراقبت در تفکر بر روی واقعیات هستی	
۵۳	لزوم تفکر در مرگ (۱۳۹۰/۰۵/۱۶)		
۵۴	تقویت ارتباط با خدا راهکار تقویت تفکر دینی (۱۳۷۶/۱۱/۱۱)	تقویت ارتباط با خدا برای تقویت تفکر دینی	سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی
۵۵	لزوم قوی‌تر کردن ارتباط با خدا برای تعمیق فکر و اندیشه‌ی انقلابی (۱۳۷۷/۰۹/۲۵)		

ردیف	مضامین پایه (برگرفته از بیانات آیت الله خامنه‌ای)	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۵۶	انس با قرآن (۱۳۸۴/۰۷/۱۷)	رجوع به قرآن و حدیث و منابع دینی برای پیشروی در باب تفکر	
۵۷	لزوم مراجعه به قرآن و حدیث در باب حاکمیت و جامعیت اسلام و تفکر بر روی آن‌ها (۱۳۶۹/۰۱/۰۴)		
۵۸	اسلام عامل پیشروی مردم در میدان تفکر، تعقل و تأمل (۱۳۷۶/۱۱/۰۹)		
۵۹	لزوم تأمل در منابع دینی برای تعمیق فکر و اندیشه انقلابی (۱۳۷۷/۰۹/۲۵)		
۶۰	فرمایشات امام و بزرگان بهترین مرجع برای تفکر (۱۳۶۹/۰۱/۰۴)	بهره‌مندی از امام و بزرگان حوزه علمیه برای تولید و تقویت فکر دینی	
۶۱	تقویت فکر با استفاده از بزرگان و اساتید قم (۱۳۷۶/۱۱/۱۱)		
۶۲	لزوم توضیح پایه‌های تفکر اسلامی توسط حوزه‌ی علمیه (۱۳۷۰/۱۲/۰۱)		
۶۳	تولید و تبیین و تدوین فکر، وظیفه‌ی حوزه‌های علمیه (۱۳۸۰/۰۶/۱۵)		
۶۴	مرجع و مشاور امین بودن حوزه‌ی قم در مسائل فکری و اسلامی و دینی برای تشکل‌ها (۱۴۰۰/۰۲/۲۱)		
۶۵	تعمیق فکر با ورود در میدان عمل (۱۳۸۴/۰۳/۰۵)	تبدیل تفکر به عمل و نظام سیاسی برای تقویت تفکر دینی	
۶۶	لزوم تبدیل تفکر اسلامی به یک حکومت و نظام سیاسی و زندگی امت (۱۳۶۹/۰۱/۲۲)		

ردیف	مضامین پایه (برگرفته از بیانات آیت الله خامنه‌ای)	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۶۷	نماز جمعه کانونی برای تقویت فکر دینی (۱۴۰۰/۰۵/۱۳)	بهره‌مندی از نماز جمعه برای تقویت فکر دینی	
۶۸	پرورش فکر به وسیله‌ی کتاب خوب (۱۳۹۰/۰۴/۲۹)	استفاده از کتاب خوب برای پرورش و سلامت فکر دینی	
۶۹	تامین سلامت فکری با کتاب‌خوانی (۱۳۹۵/۰۹/۲۳)		
۷۰	تعمیق اندیشه و فکر انقلابی و توحیدی توسط هنر حقیقی (۱۳۶۸/۰۸/۲۱)	عرضه‌ی فکر و اندیشه‌ی انقلابی در قالب هنر حقیقی برای تعمیق آن	
۷۱	لزوم عرضه‌ی فکر انقلابی در قالب هنر (۱۳۷۰/۰۷/۱۵)		
۷۲	حرکت هنری، لازمه‌ی صدور تفکر انقلابی (۱۳۷۱/۱۱/۰۴)		
۷۳	تأثیرگذاری رسانه در تولید علم و فکر و اندیشه (۱۳۸۳/۰۹/۱۱)	لزوم استفاده از قالب رسانه برای تولید و اعتلای فکر و اندیشه‌ی اسلامی	
۷۴	ریشه‌دار کردن باور به بنیان‌های فکری اسلام توسط رسانه ملی (۱۳۸۳/۰۹/۱۱)		
۷۵	لزوم اعتلای تفکر اسلامی و رسوخ آن در ذهن، فکر، روح و عمل مردم توسط صداوسیما (۱۳۶۹/۱۲/۱۴)		

ردیف	مضامین پایه (برگرفته از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای)	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۷۶	ملازمه‌ی تقوای دینی و سیاسی و عقیده‌ی درست (۱۳۸۲/۰۹/۲۶)	تحقق درست	ارتباط فکر و اندیشه‌ی دینی با تقوا
۷۷	ارتباط قول، فعل، ضمیر و تصمیم مسئولان کشور با تقوای سیاسی (۱۳۹۸/۰۲/۲۴)	عقاید، نتیجه‌ی تقوای دینی و سیاسی	
۷۸	عدم تحقق صحیح عقاید، نتیجه‌ی عدم استحکام پایه‌های تقوا (۱۳۸۳/۰۵/۲۵)		
۷۹	انحراف در عقاید به تبع عدم پرهیز در عمل و بی‌تقوایی (۱۳۸۳/۰۵/۲۵)	انحراف در فکر	
۸۰	انحراف در دل، فکر، ذهن و ایمان نتیجه بی‌تقوایی (۱۳۸۳/۰۵/۲۵)	و عقیده‌ی دینی نتیجه‌ی بی‌تقوایی	
۸۱	عوض شدن دید، بینش و عقیده به واسطه‌ی انحراف درونی (۱۳۸۳/۰۵/۲۵)		
۸۲	شخصی نبودن اخلاق و عقیده‌ی مسئولان (۱۳۸۲/۰۹/۲۶)	اجتماعی بودن تفکرات و عقاید مسئولان	
۸۳	اجتماعی و عمومی بودن اخلاق و عقیده‌ی مسئولان (۱۳۸۲/۰۹/۲۶)		
مضمون نهایی: سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی			

۲-۳. تحلیل شبکه مضامین سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در بیانات آیت الله خامنه‌ای
در جدول شبکه‌ی مضامین، ۸۳ مضمون پایه، ۳۰ مضمون سازمان‌دهنده و ۹ مضمون فراگیر استخراج شد. برای درک بهتر ارتباط بین مضامین پایه و تبدیل آنان به مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر، به تجزیه و تحلیل مضامین پرداخته شده و انسجام محتوایی و

ارتباط آن‌ها با مضمون نهایی «سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی» بیان شده است.

۱-۲-۳. چیستی فکر و اندیشه‌ی دینی

الف) معنای تفکر دینی، انقلابی و سیاسی

تفکر دینی یا انقلابی و یا سیاسی در فرهنگ اسلام به معنای ارتباط با خدا و غیب و منبع وحی است و موجد استقلال، آزادی، عزت و شرف برای مردمان صاحب آن تفکر است. این تفکر که در همراهی با قدرت بلاوصف الهی و سرچشمه‌ی زیبایی‌ها و جمالات معنا می‌یابد، کمالش در ارتباط هرچه بیشتر انسان‌ها با این منبع بوده و می‌تواند عزت و شرافت را برای دارندگان آن به ارمغان بیاورد.

ب) عینیت تفکر دینی، انقلابی و سیاسی

فکر دینی و انقلابی و سیاسی در رابطه با کارگزاران نظام اسلامی، مفهوم یکسانی یافته و دارای معنای مشخصی می‌شود که همان ارتباط با خدا و منبع قدرت و سرچشمه وجود و زیبایی‌ها است. تفکر انقلابی درواقع غالباً در مفهوم بسیج و ظهور مبانی ظهور می‌یابد و به معنای به میدان آوردن داشته‌ها است؛ همچنین تفکر سیاسی تفکری است که تمامی امکانات تبلیغاتی انقلاب برای آن آماده شده است. هم تفکر دینی، هم تفکر انقلابی و هم تفکر سیاسی اسلام، جزء قوی‌ترین، مستحکم‌ترین و قابل اعتمادترین تفکرها است.

ج) تقابل تفکر انقلابی، توحیدی و الهی با تفکرات شیطانی

تفکر دینی، نقطه‌ی مقابل تفکر شیطانی است و از آنجا که تفکر دینی، انقلابی و سیاسی را در خصوص کارگزاران به یک معنا دانستیم، می‌توان گفت هر سه تفکر دینی، انقلابی و سیاسی در صف آراییی با تفکر شیطانی و اهریمنی قرار گرفته است. از

مهم‌ترین شاخصه‌های تفکر دینی، اعتقاد به امام زمان و مهدی موعود علیه السلام است که در برابر تبلیغات ظالمانه و غلط قرار دارد.

۲-۳-۲. بنیان‌های فکر و اندیشه‌ی دینی

الف) معرفت به اصول دین

تمامی کارگزاران برای شناخت وظایف و چارچوب‌های اصلی عملکرد کارگزاری، به تفکرات اسلامی و بینش‌هایی اساسی نیاز دارند تا در زمینه‌ی اقدام و عمل، آن‌ها را مبنا قرار داده و به کار بندند. از مهم‌ترین این بینش‌ها و تفکرات، توحید است؛ یعنی اعتقاد به این که ترکیب بسیار پیچیده و عجیب عالم، ساخته و پرداخته‌ی یک قدرت است و تضادفی نمی‌باشد. تفکر اساسی دیگر در جهان‌بینی اسلامی، مسأله‌ی تداوم حیات بعد از مرگ است و به معنای عدم اتمام زندگی با موت است. توجه و نظارت امام زمان علیه السلام بر رفتار و اعمال کارگزاران، از دیگر بینش‌های ضروری برای هر مسئول و دولت‌مردی است.

ب) معرفت به اسلام و لوازم آن

همه‌ی تلاش‌های کارگزاران بایستی بر این بینش استوار باشد که نهایت این عالم، غلبه‌ی صلاح است و دنیا به سمت حاکمیت حق حرکت می‌کند، هرچند دچار تأخیر شود. لذا بایستی دانست و باور کرد که نجات ملت‌ها جز از طریق بینش قرآنی و روش دینی امکان‌پذیر نیست. کارگزاران نظام، هم باید خود عامل به قرآن باشند، و هم فکر و عمل مردم را به سمت قرآنی شدن سوق دهند تا به باور منجر شود.

ج) معرفت به انسان حقیقی

از مهم‌ترین بینش‌ها و تفکراتی که بایستی کارگزاران به آن مجهز باشند، باور به تکریم انسان یا انسان‌محوری (غیر از اومانیزم در بینش غربی) است، یعنی تمام آفرینش

بر محور وجود انسان می‌چرخد و پایه‌های نظام اسلامی، کاملاً پایه‌های انسانی است. بینش مهم دیگر، خودباوری کارگزاران و اعتماد به نفس ملی است. این که یک ملت باور کند که می‌تواند و قدرتمند است و آن را در عرصه‌های مختلف ایستادگی، مقاومت، نظامی، سیاسی و ... به منصفی ظهور برساند.

۳-۲-۳. اهمیت و ضرورت فکر و اندیشه‌ی دینی

الف) جایگاه فکر دینی در حکومت و تمدن اسلامی

معارف و تفکرات دینی به مثابه‌ی مبنای حکومت و اداره‌ی کشور توسط کارگزاران و زندگی همه‌جانبه‌ی مردم است. این معارف در نظام اسلامی نه یک امر زائد و تشریفاتی، بلکه مسأله‌ای در متن زندگی انسان‌ها و رفتار جامعه است و قاعده‌ی زندگی عمومی و اجتماعی ملت را تنظیم می‌کند. نظام اسلامی برای رسیدن به قله و هدف خود و تشکیل تمدن نوین اسلامی، علاوه بر معارف و تفکرات اسلامی موجود، نیازمند تولید فکر است. تولید فکر متناسب با شرایط زمانه و پرسش‌های جامعه توسط متفکران، قرآن‌شناسان، حدیث‌شناسان و آشنایان با معارف اسلامی صورت می‌گیرد و منجر به ایجاد حرف نو که مستنبط از قرآن و اسلام است، می‌شود.

ب) ضرورت فکر و اندیشه‌ی انقلابی برای کارگزاران

فکر و اندیشه‌ی دینی و انقلابی و سیاسی بایستی در نظام اسلامی ترویج یابد و کارگزاران این نظام، بهره‌مند از آن شده و به دنبال گسترش و تعمیق آن در خود و جامعه و جوانان باشند. این امر به قدری ضروری می‌نماید که عنوان «جهاد» بر آن بار شده است. کارگزاری که با واقعیت‌های سیاسی ریز و درشت داخلی و خارجی سروکار دارد، فقط در صورتی می‌تواند فهم درستی از این سیاست‌ها داشته باشد که بینش سیاسی و فکر و اندیشه‌ی دینی داشته باشد. سیاست را نمی‌توان به کسی که بینش سیاسی صحیح ندارد، اعطا کرد و این، خود کارگزار است که بایستی با ایجاد فکر و بینش درست در خود، زمینه‌ی فهم سیاست را فراهم کند.

۴-۲-۳. ویژگی‌های فکر و اندیشه‌ی دینی

الف) جامع و مستحکم بودن تفکر دینی

تفکر دینی و اسلامی مستحکم‌ترین، قوی‌ترین و قابل اعتمادترین تفکری است که هم به لحاظ سیاسی و هم به لحاظ انقلابی دارای پایه‌های استوار است. این تفکر هم به دنبال پیشرفت مادی از جمله امنیت، آسایش، رفاه و همزیستی مهربانانه مردم با یکدیگر است و هم خواهان پیشرفت روحی و معنوی و نیل به عبودیت و کمال است. فکر و اندیشه‌ی دینی، نافع بوده و در خدمت مردم و به سود مردم است و همچون تمدن مادی غرب نیست که توفیقات بزرگی در علم و تکنولوژی به دست بیاورد ولی به ضرر بشریت باشد.

ب) عمق داشتن تفکر دینی

اعتقاد به دین، دارای لایه‌های مختلف و سطوح گوناگونی است که کارگزار واجد هریک از این سطوح، دارای درجه‌ای از ایمان می‌باشد. کسی که دارای اعتقادات صحیح و سالم و انقلابی است، مراتب ایمان بالاتری از فردی دارد که فاقد چنین بینش و تفکراتی است. کارگزاران نظام اسلامی بایستی به تعمیق تفکرات و اندیشه‌های خود بپردازند تا با رشد ایمان، از خطر انحراف در امان بمانند. عدم عمق فکری و نداشتن حد مطلوب از اعتقادات و بینش‌ها، اصلی‌ترین خطر انحراف کارگزاران است.

۵-۲-۳. الزامات فکر و اندیشه‌ی دینی

الف) لزوم اصلاح و تغذیه‌ی فکر و مراقبت از آن

کارگزاران نظام اسلامی هیچ موقعی از تغذیه‌ی فکری و اصلاح فکر و اندیشه‌ی خود مستغنی نیستند و بایستی دائماً در راستای تعمیق و تقویت بینش‌ها و اعتقادات خود گام بردارند. از مهم‌ترین مراقبت‌های کارگزاران، مراقبت در تفکر است؛ تفکر در خلقت، تفکر در زندگی دنیا، تفکر در باب آخرت، تفکر درباره‌ی وظایف انسان و تفکر راجع به اوضاع سیاسی دنیا و سایر مسائل اساسی زندگی. اندیشه و تفکر باعث

ترسیم جهت تلاش‌های علمی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور می‌شود و ضروری است اگر صحیح است، تعمیق و تقویت شود و اگر اعوجاج و انحرافی در آن وجود دارد، اصلاح شود.

ب) لزوم تولید و تعمیق فکر و اندیشه‌ی دینی

فکر دینی کارگزاران بایستی تعمیق و تقویت شود تا از خطرات انحراف در امان مانده و ایمان را از صرف شعار بودن خارج کند. زمانی که ایمان فقط به صورت شعاری بوده و عمق فکری و دینی نداشته باشد، خطر انحراف یا تغییر مسیر از انقلابی‌گری وجود دارد. بایستی تلاش حداکثری برای اثرگذاری فکری و دینی و باز کردن گره‌های فکری انجام شود و با شیوه‌های نو و با نوآوری و ابتکار به سمت تحول اندیشه‌ی دینی و تولید علم و فکر حرکت کرد.

ج) لزوم استقلال فکر و اندیشه‌ی دینی

در منظومه‌ی فکری اسلام، استقلال فکری، مهم‌ترین بروز و ظهور عنوان استقلال است که مابقی استقلال‌ها اعم از سیاسی و اقتصادی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. استقلال، جزئی از مفهوم آزادی است و وقتی در یک ملتی استقلال فکری وجود داشت، بین افراد آن ملت، وحدت کلمه به وجود آمده و موجب رشد و تعالی می‌شود. استقلال فکری کارگزاران از بزرگ‌ترین مظاهر استقلال انسان‌ها است. این که دولت‌مردان در انحصار واژه‌ها و الفاظ نبوده و در زمین دشمن بازی نکنند، بلکه هرچه را که اسلام و دین معین کرده است، بدون رودربایستی و ترس، فکر کرده و انجام دهند. منظور از استقلال فکری یعنی این که کارگزاران دولت اسلامی به مبانی و افکار دینی اسلام تمسک کنند و به هیچ عنوان اسیر کلیشه‌های تحمیلی نظام سلطه نشوند و تقلیدی و تبعی فکر نکنند.

د) لزوم آزادی فکر و اندیشه‌ی دینی

تثبیت و تأمین آزادی و آزاداندیشی از لوازم مهم و غیرقابل انکار فکر و اندیشه‌ی

دینی برای کارگزاران دولت اسلامی است که بدون آن، رشد اجتماعی، علمی، فکری و فلسفی امکان ندارد. آزادی فکر و اندیشه که شعار جمهوری اسلامی است، یعنی آزادانه فکر کردن و تصمیم گرفتن و تقلیدی و تبعی فکر نکردن و حرکت نکردن بر مبنای تلقین بلندگوهای تبلیغاتی غرب. این نوع از آزادی فکر و اندیشه شامل معرفت، شعارها، علم، مشی سیاسی، واژه‌ها و خواسته‌های متعارف سیاسی و اجتماعی می‌شود. آزادی و آزاداندیشی از مبانی مهم اصولگرایی است که زمینه را برای پرورش فکر و اندیشه و علم و فهم مهیا می‌کند و توسعه‌ی اندیشه و بروز فکر نو را به ارمغان می‌آورد.

۳-۲-۶. آثار و نتایج فکر و اندیشه‌ی دینی

الف) تحول دل‌ها و عدم سرکوب استعدادها، نتیجه‌ی فکر و اندیشه‌ی دینی

تفکر اسلامی و دینی به کارگزاران دولت اسلامی این اجازه را نمی‌دهد که توانایی‌های مردم خود را سرکوب کنند و استعدادهای آنان را پایمال نمایند. فکر و اندیشه‌ی اسلامی به هر جا برسد، دل‌ها را متحول می‌کند و می‌تواند همچون سلاح بزرایی، بر روح و جان مردم نفوذ کرده و آن‌ها را به سمت اسلام سوق دهد. لذا توجه به توانایی ذاتی انسان‌ها، عدم مسلط شدن بیگانگان بر سرنوشت مردم، تحول دل‌ها و سوق دادن انسان‌ها به سمت اسلام از نتایج فکر و اندیشه‌ی دینی است.

ب) منشأ عمل بودن تفکر دینی

فکر و اندیشه‌ی دینی کارگزاران دولت اسلامی، چنان‌چه ملصق به مسئولیت و تعهد باشد، منجر به عمل می‌شود و همان چیزی را به وجود می‌آورد که پیامبران دنبال آن بودند؛ یعنی معرفت صحیح، فرهنگ صحیح، در مواردی بیدارباش و یا حتی هشدار. لذا فکر دینی صرفاً یک امر ذهنی و اعتقادی محض نیست که بدون اثر باشد، بلکه دارای نتایج و آثار بوده و منشأ عمل است. به‌طور مثال، توحید که متعالی‌ترین اندیشه‌ی دینی برای کارگزاران و متضمن کلیات و اصول است، منشأ مدیریت کارگزاران می‌باشد که عبارت است از علم الهی، قدرت الهی، رحمت الهی، فیض

الهی و هدایت الهی؛ یعنی کارگزاری حکومت جز به دست خدای متعال و مبعوثین خدا معنا ندارد.

ج) حرکت و پیشرفت کشور نتیجه‌ی تفکر دینی و انقلابی

حاکمیت تفکر دینی و انقلابی بر کارگزاران دولت اسلامی باعث حرکت و پیشرفت کشور و بروز جهش در رسیدن به اهداف می‌شود. تا زمانی که کارگزاران مجهز به فکر و اندیشه‌ی دینی و انقلابی باشند، پیشرفت کشور و نفوذ آن و هیمنه و تسلط معنوی و روحی آن در دنیا، روزبه‌روز افزایش خواهد یافت. مقررات و پایبندی به قوانین هم از نتایج تفکر دینی و انقلابی است که جهت‌گیری انقلابی در آن تبلور پیدا می‌کند. لذا اگر کارگزاران دولت می‌خواهند برای نظام اسلامی مفید واقع شوند، بایستی تفکر اسلامی و فکر و اندیشه‌ی دینی را در خودشان حفظ و تقویت کنند تا نهایتاً به پیشرفت کشور منجر شود.

۷-۲-۳. عرصه‌های فکر و اندیشه‌ی دینی

الف) مراقبت در تفکر بر روی مبانی

کارگزاران دولت اسلامی بایستی بر روی مبانی موجد انقلاب فکر کنند و اندیشه‌ی خود را در راستای مبانی انقلاب اسلامی عمق بخشند تا بتوانند نیاز مردم را که اخلاق و عمق تفکر انقلابی است، پاسخ‌گو باشند. بهترین مرجع برای این امر بعد از قرآن و حدیث، بیانات امام خمینی علیه السلام و سایر بزرگان است. مراقبت در تفکر از مهم‌ترین مراقبت‌ها و بزرگ‌ترین عبادات است که جهت‌گیری تلاش‌های سیاسی و اجتماعی کارگزاران را مشخص می‌کند و شامل تفکر در زندگی دنیا، تفکر درباره‌ی آخرت، تفکر در آفرینش، تفکر در مسائل اصولی و اساسی زندگی بشر، تفکر در وظائف انسان و تفکر در اوضاع سیاسی عالم می‌شود؛ همچنین کارگزاران بایستی بر روی دعا‌های مأثور و مضامین موجود در آن‌ها فکر کنند تا بتوانند وظایف خود را به خوبی اجرا نمایند.

ب) مراقبت در تفکر بر روی واقعیات هستی

از مراقبت‌های لازم برای کارگزاران دولت اسلامی، مراقبت در تفکر بر روی واقعیات هستی از جمله عمر و مرگ است. بایستی روی عمر که سرمایه اصلی هر انسانی است، فکر شود. کارگزار باید گذر عمر را توجه کند تا ناپایداری ساعات زندگی و روزها و شب‌های آن را احساس کرده و درباره‌ی اصلاح آن تأمل نماید. مرگ نیز که لحظه‌ی عبور از این عالم و خروج روح از بدن و ملاقات جناب ملک الموت است، از جمله موارد ضروری و اساسی برای تفکر می‌باشد. این تفکر از نوع تفکرِ مراجعه‌ی به روح و باطن و دل انسان است که حقایق را روشن کرده و باب حکمت را بر روی انسان می‌گشاید.

۸-۲-۳. سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی

الف) تقویت ارتباط با خدا برای تقویت تفکر دینی

به میزانی که ارتباط کارگزاران با خدا و منبع قدرت و زیبایی و وجود بیشتر شود، تفکر دینی تقویت و تعمیق می‌شود. هرچه ایمان کارگزاران قوی‌تر و استدلال‌ها و منطقشان محکم‌تر باشد، به بهبود فکر و اندیشه‌ی دینی کمک می‌کند. فلسفه‌ی انقلاب، یک بنای فکری شامخ و مستحکم است که مبتنی بر اسلام و الله و قرآن است؛ لذا کارگزاران دولت اسلامی تا حد امکان بایستی ارتباط خود با خدا را روزبه‌روز تقویت کرده و در منابع دینی تأمل نمایند تا شامل نصرت الهی شده و فکر و اندیشه‌ی دینی خود را قوت بخشند.

ب) رجوع به قرآن و حدیث و منابع دینی برای پیشروی در باب تفکر

از مهم‌ترین سازوکارهای موجود برای تقویت فکر و اندیشه‌ی دینی کارگزاران دولت اسلامی، رجوع به منابع دینی و تأمل در آنها اعم از قرآن و حدیث است. اسلام باعث پیشرو بودن مردم در میدان تفکر، تعقل، تأمل و سیاست می‌شود؛ بنابراین کارگزاران برای پیشروی در باب فکر دینی، باید به اسلام و قرآن و حدیث در باب

حاکمیت و جامعیت اسلام رجوع کنند. انس با قرآن و تدبر در آن، مبانی و اعتقادات دینی را در روح، ایمان و مبانی فکری انسان عمق می‌بخشد و او را از انحراف به خاطر شهوات و دنیاطلبی و امثالهم حفظ می‌کند.

ج) بهره‌مندی از امام، و بزرگان حوزه‌ی علمیه برای تولید و تقویت فکر دینی

کارگزاران دولت اسلامی برای توضیح، تبیین و تقویت جهان‌بینی اسلامی، مبانی نظام اسلامی، پایه‌های تفکر اسلامی و ارکان و خطوط اصلی انقلاب اسلامی باید از حوزه‌ی علمیه و بزرگان و اساتید آن بهره ببرند؛ چرا که تولید، تبیین و تدوین فکر، کار حوزه‌های علمیه است و در آنجا هم کارهای خوب و شایسته‌ای در زمینه‌ی تولید و تقویت فکر دینی انجام شده است و همچنین شخصیت‌های بارزی هستند که می‌توانند مرجع و مشاور امینی در مسائل فکری و اسلامی و دینی برای کارگزاران باشند. بهترین این اساتید، امام خمینی علیه السلام و بیانات، فرمایشات و نوشته‌های ایشان و سپس اساتیدی چون آیت‌الله مصباح یزدی و سایر بزرگان هستند که می‌توانند کارگزاران را به لحاظ فکری و اندیشه‌ای حمایت کنند.

د) تبدیل تفکر به عمل و نظام سیاسی برای تقویت تفکر دینی

کارگزاری که ریشه‌ی اعتقادی دارد، براساس اعتقادش حرکت می‌کند و در میدان‌های گوناگون سیاسی و اجتماعی ایستادگی دارد. پس بایستی به فکر اسلامی و دینی عمق داد و آن را با عملیاتی کردن در صحنه‌های گوناگون زندگی تقویت کرد. فکر و اندیشه‌ی دینی بایستی به عمل منتهی شده و فرصت اجرا پیدا کند تا بتواند عمق یابد و قوی شود. نمونه‌ی بارز این امر، پیامبر مکرم اسلام است که پس از سیزده سال تعلیم و شعار و سازماندهی، نهایتاً تفکر اسلام را به حکومت و نظام سیاسی و زندگی امت تبدیل کرد و مرحله‌ی تازه‌ای از تعمیق فکر دینی به صورت گسترده شروع شد.

ه) بهره‌مندی از نماز جمعه برای تقویت فکر دینی

نماز جمعه که مظهر تجمع مردم با ایمان، و قرارگاه ایمان، تقوا، بصیرت و اخلاق

است، بایستی کانونی برای اجتماع کارگزاران و مردم و تقویت و تعمیق فکر و اندیشه‌ی دینی و انقلابی آن‌ها باشد. هدف از نماز جمعه، تبیین و بیان حقایق است و بایستی داروی فکری، طعام فکری و تغذیه‌ی فکری‌ای که نیاز کارگزاران و مردم را برطرف و اشباع می‌کند، ارائه دهد تا رشد فکری و اندیشه‌ای حاصل شود.

و) استفاده از کتاب خوب برای پرورش فکر دینی

بهترین کتاب‌ها، آن‌هایی هستند که انسان را به سوی خدا و ارزش‌های والا و انقلابی هدایت می‌کنند و فکر او را پرورش می‌دهند. کارگزاران دولت اسلامی برای رشد فکر و اندیشه‌ی دینی خود بایستی توجه به کتاب داشته باشند و با کتابخوانی، سلامت فکری خود را تأمین کنند.

ز) عرضه‌ی فکر و اندیشه‌ی انقلابی در قالب هنر حقیقی برای تعمیق آن

کارگزاران دولت اسلامی برای تعمیق فکر و اندیشه‌ی دینی، بایستی آن را در قالب هنر حقیقی به جامعه عرضه کنند؛ در این صورت است که فکر صحیح و انقلابی و توحیدی می‌تواند بر جو جامعه مسلط شده و اندیشه‌ی دینی را عمق ببخشد. اسلام، هنر را نه فقط قبول کرده، بلکه تشویق به بهره‌مندی از آن نموده است و چنانچه فکر دینی در قالب هنر عرضه نشود، برای نسل‌های آینده امری بیگانه و غریب خواهد بود و اندیشه‌ی دینی نخواهد توانست به جایگاه مطلوب خود دست پیدا کرده و صادر شود.

ح) لزوم استفاده از قالب رسانه برای تولید و اعتلای فکر و اندیشه‌ی اسلامی

از دیگر ابزارهای بسیار مهم برای اعتلای فکر و اندیشه‌ی دینی، رسانه است. رسانه می‌تواند در نهضت تولید فکر، اندیشه، علم و نظریه در زمینه‌های مختلف نقش ایفا کند. ضروری است کارگزاران دولت اسلامی از رسانه برای تعمیق اندیشه دینی و ریشه‌دار کردن شناخت و باور به ارزش‌ها و بنیان‌های فکری انقلاب و نظام اسلامی بهره

برده و آن را وسیله‌ای در خدمت تفکر انقلاب و اسلام و رسوخ این فکر در ذهن، روح، فکر و عمل مردم جامعه جهت اعتلای اندیشه‌ی دینی قرار دهند.

۹-۲-۳. ارتباط فکر و اندیشه‌ی دینی با تقوا

الف) تحقق درست عقاید، نتیجه‌ی تقوای دینی و سیاسی

اعمال و تصمیمات مسئولان، مدیران و کارگزاران کشور، مؤثر بر سرنوشت کشور و آحاد جامعه است و کوچک‌ترین انحراف در فکر و بینش، می‌تواند آثار و نتایج بزرگی را به همراه داشته باشد، لذا داشتن تقوا برای کارگزاران، جزء واجب‌ترین امور است تا با سلامت فکر و اندیشه، تعهد مدیریتی را به‌جا آورده و حقوق مردم پایمال نشود. اگر کارگزاران، پایه‌های تقوا را در دل و جان خودشان استحکام نبخشند، یا دچار انحراف در عقیده می‌شوند یا حتی نخواهند توانست آن عقیده‌ی درست و صحیح را به درستی محقق کنند؛ بنابراین، کارگزاران نظام اسلامی غیر از کفایت و دانایی سیاسی، به تقوای دینی و سیاسی و عقیده و اندیشه‌ی درست هم محتاج هستند؛ چرا که برای یک کارگزار، عقیده و اخلاق و تقوا، نه یک امر شخصی، بلکه مسأله‌ای اجتماعی و عمومی است.

ب) انحراف در فکر و عقیده‌ی دینی، نتیجه‌ی بی‌تقوایی

بی‌تقوایی و عدم پرهیز در عمل، به اعتقادات و بینش‌ها سرایت کرده و کارگزار را دچار ناپرهیزی در فکر و اندیشه می‌کند؛ به میزانی که فرد، مراقب و عامل به معارف و اندیشه‌های خود است، اعتقادات او مستحکم‌تر می‌شود و هرچه پابندی او به اعمال ضعیف‌تر و سست‌تر می‌شود، عقاید او هم دچار تزلزل خواهد شد. در قرآن هم بر همین مضمون تأکید شده است که افراد دنیاطلب و اهل لذت و شهوات نفسانی، در ذهن و فکرشان رخنه ایجاد می‌شود. انحراف درونی در انسان، فکر و بینش و عقاید او نسبت به مسائل را تغییر داده و حتی گاهی منجر به بروز شبهات می‌شود.

ج) اجتماعی بودن تفکرات و عقاید مسئولان

عقیده، اخلاق و تقوای کارگزار، یک امر شخصی و خصوصی نیست؛ بلکه چون

مؤثر بر سرنوشت کشور و آحاد جامعه است، مسأله‌ای اجتماعی و عمومی می‌باشد. اگر کارگزاری که قبول مسئولیت کرده است، فاسد، بیگانه‌پرست یا در خدمت منافع اغنیاء باشد، نمی‌تواند حامی محرومان بوده و در راستای عدالت حرکت کند. یا اگر کارگزار مرعوبی باشد، نمی‌تواند حقوق ملت را استیفا کند و با کمترین برخورد یا تشری از طرف تبلیغات خارجی، دچار تزلزل شده و از جایگاه اعتماد و اطمینان مردم ساقط می‌شود. لذا فهم درست و داشتن عقاید و بینش‌های صحیح برای کارگزار، امری حیاتی است که نیازمند تقوا و مراقبت در عمل می‌باشد.

۳-۳. تحلیل مضمون نهایی

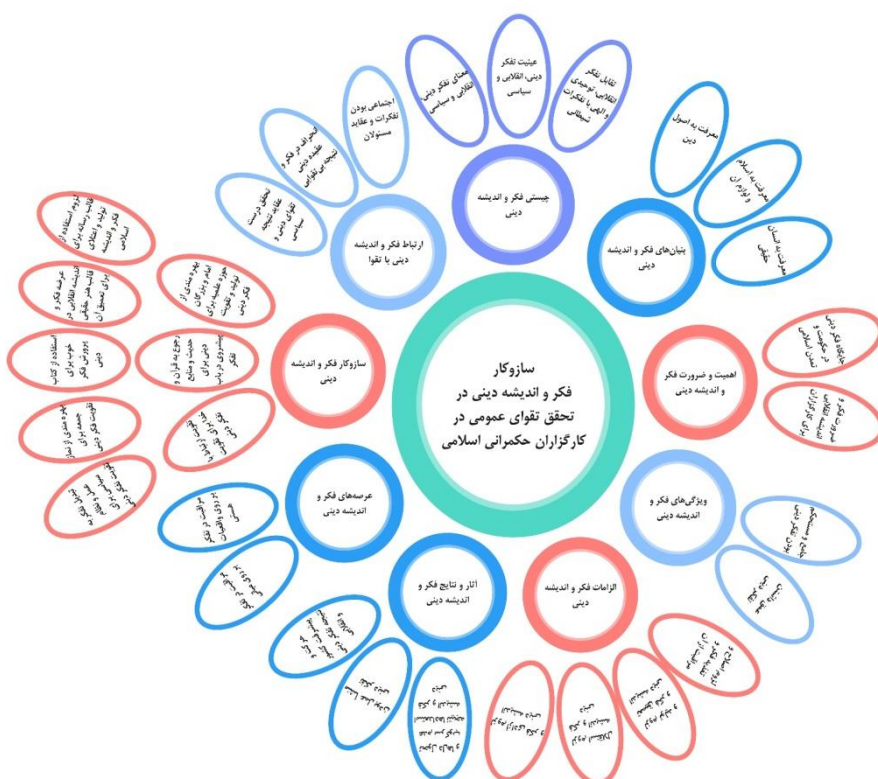
فکر و اندیشه‌ی دینی، دومین گام در مسیر تقوای عمومی کارگزاران حکمرانی اسلامی است. کارگزاران بایستی بدانند که تفکر سیاسی و انقلابی عین تفکر دینی است و آن همان تفکر دینی و اسلامی می‌باشد که به معنای ارتباط با خدا و صف‌آرایی با اهریمن و باطل است. پس باید به توحید، حیات بعد از مرگ، امام زمان و سایر اصول و فروع دین و لوازم آن از جمله قرآن، انسان‌محور بودن عالم، حرکت عالم به سمت حاکمیت حق و اعتماد به نفس ملی باور داشته باشند.

توحید و معارف اسلامی، مبنای اداره‌ی دولت اسلامی است و برای ایجاد تمدن نوین اسلامی بایستی تولید فکر دینی کرد. چرا که فکر و بینش سیاسی و دینی از چنان جامعیت و استحکامی برخوردار است که بدون آن امکان فهم حقایق سیاسی وجود ندارد؛ هرچند دارای درجات و مراتب است و کارگزاران هیچ موقع از تغذیه‌ی فکری مستغنی نیستند و باید به سمت اصلاح، تقویت و تعمیق فکر و بینش و مذاق دینی و سیاسی حرکت کنند تا به استقلال فکری و آزادفکری دست یابند.

چنان‌چه فکر و اندیشه‌ی دینی کارگزاران در زمینه‌های مبانی، واقعیات هستی و ... رشد یابد، دل‌ها متحول شده و به عمل منتج می‌شود که حرکت و پیشرفت کشور را در پی خواهد داشت. از مهم‌ترین سازوکارهای رشد و تعمیق تفکر اسلامی می‌توان به رجوع به قرآن و حدیث، بهره‌مندی از امام و بزرگان حوزه‌ی علمیه، تبدیل تفکر به

عمل و نظام سیاسی، بهره‌مندی از نماز جمعه، استفاده از کتاب خوب، عرضه‌ی فکر و اندیشه‌ی انقلابی در قالب هنر و رسانه اشاره کرد.

تا زمانی که فکر و اندیشه‌ی دینی و صحیح در کارگزاران وجود نداشته باشد، مسیر تقوای عمومی طی نشده و انحراف در دل، فکر، ذهن و ایمان به وجود می‌آید. تفکرات و عقاید کارگزاران دولت اسلامی، امری اجتماعی و عمومی است و ارتباط تنگاتنگی با قول، فعل، ضمیر و تصمیم آن‌ها دارد؛ لذا باید در راستای دین، اصلاح و تعمیق شود تا به خوبی واجبات و محرمات شناخته شده و در مسیر تقوای عمومی قدم برداشته شود.

شکل ۲: نمایش ارتباط شبکه مضامین سازوکار فکر و اندیشه دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی

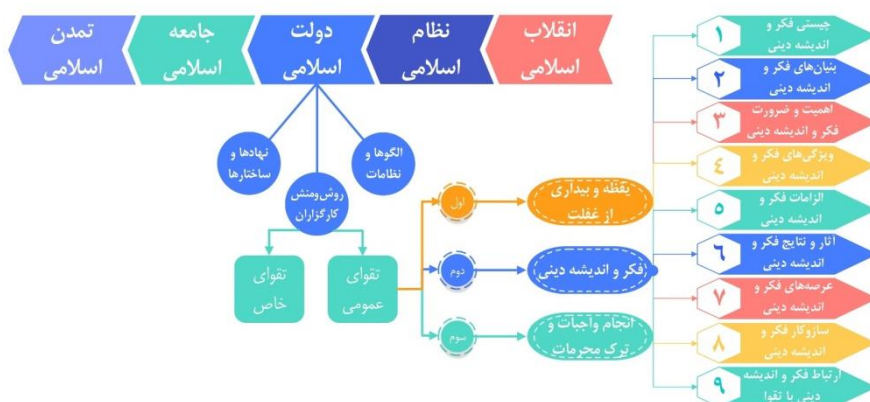
آیت الله خامنه‌ای به عنوان رهبر نظام اسلامی در گام اول انقلاب اسلامی، و اصلی‌ترین نظریه‌پرداز گام دوم انقلاب، مرجع اصلی تحقیق حاضر بوده و تمامی مضامین پایه از بیانات ایشان در بالغ بر ۲۰۰ دیدار با کارگزاران و مسئولین نظام استخراج شده است. ایشان هدف نهایی انسان‌ها را رسیدن به کمال معنوی، تخلق به اخلاق الهی و توسل به عبودیت می‌دانند و ضمن برشمردن پنج گام جهت زمینه‌سازی برای تشکیل دولت کریمه‌ی مهدوی (عج) با هدف عبودیت و بندگی، وضعیت فعلی جمهوری اسلامی را بعد از برپایی نظام اسلامی، نیازمند تحول معنوی و تقوای عمومی کارگزاران نظام (علاوه بر داشتن کفایت سیاسی) به عنوان مسئولین دولتی و هسته‌ی مرکزی حکمرانی اسلامی بیان می‌کنند؛ چرا که معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده‌ی همه‌ی فعالیت‌های فردی و اجتماعی است و در صورت برخورداری مسئولین نظام از تقوای عمومی، این سرچشمه‌ی فیاض به مردم رسیده و زمینه‌های شکل‌گیری جامعه‌ی اسلامی فراهم می‌شود.

فرآیند تحقق تقوای عمومی در مجموعه‌ی حکمرانان نظام در سه مرحله‌ی یقظه و بیداری، اصلاح فکر و اندیشه و انجام واجبات و ترک محرمات انجام می‌شود تا کارگزاران با کسب رضایت خداوند و عبودیت او، مصونیت از معصیت‌ها و قانون‌شکنی‌ها را پیدا کرده و بتوانند به عنوان کارگزار تراز حکمرانی اسلامی، وظایف خود را انجام دهند؛ هرچند لازمه‌ی این فرآیند، برخورداری از استاد و مربی است. تحقیق حاضر یک مسأله‌پژوهی نظری به شکل انضمامی و عملیاتی و با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون است که در ضمن ارائه الگویی حقیقی و فطری، راه کارهای عملیاتی و سلوکی کارگزاران را به صورت سیری مدون و متناسب با گام دوم انقلاب اسلامی و منطبق بر بیانات آیت الله خامنه‌ای (مد ظله العالی) تدوین کرده است.

تقوا، نوعی خودنگهداری در برابر معاصی برای دستیابی به اخلاق حسنه و نیکو است که کارگزار دولت اسلامی با رعایت آن می‌تواند از رذائل اخلاقی پاک شده و فضیلت‌های اخلاقی را کسب کند. مستظهر از بیانات آیت الله خامنه‌ای این است که تحقق تقوای عمومی شامل سه مرحله‌ی «یقظه و بیداری»، «اصلاح فکر و اندیشه‌ی

دینی» و «انجام واجبات و ترک محرمات» می‌باشد. کارگزار دولت اسلامی باید هم تقوای فردی و هم تقوای عمومی و سیاسی داشته باشد تا در برابر آسیب‌های اجتماعی مصون بماند. کارگزاران مطلوب حکمرانی اسلامی برای تحقق تقوای عمومی در خود بایستی با استغفار و تنبه به ارتکاب گناه توسط خود، از خواب غفلت بیدار شوند. سپس عقاید و جهان بینی و تفکر خود را به نسبت بیداری حاصله، اصلاح کرده و سعی در بهبود نگرش و بینش دارند. پس از این مراحل است که کارگزار، واجبات و محرمات خود را متناسب با یقظه‌ی ایجادشده و اندیشه‌ی اصلاح‌شده، اولاً می‌شناسد و ثانیاً واجبات را انجام می‌دهد و از محرمات پرهیز می‌کند.

سازوکار فکر و اندیشه دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی

شکل ۱: سازوکار فکر و اندیشه دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی

در تحلیل مضمون بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در رابطه با موضوع تحقیق، ۸۳ عبارت که از ارتباط خاصی باهم برخوردار بودند، انتخاب شده و به همان تعداد مضمون پایه به دست آمد. از ارتباط و سازماندهی این مضامین پایه، ۳۰ مضمون سازمان‌دهنده که بدنه‌ی اصلی مقاله را شکل می‌دهند، و ۹ مضمون فراگیر به دست آمد و نهایتاً به

مضمون نهایی «سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی» منتج شد. با تحقق تقوای عمومی در کارگزاران، حکمرانی اسلامی توانایی رساندن انسان‌ها به کمال معنوی و الهی را خواهد داشت تا از این طریق، مؤمنین به عبودیت رسیده و متخلق به اخلاق الهی شوند و این همان نهایت کمال انسانی است.

۲۵۳
مطالعات
حکمرانی اسلامی

سازوکار فکر و اندیشه‌ی دینی در تحقق تقوای عمومی در کارگزاران حکمرانی اسلامی

فهرست منابع

- * قرآن کریم.
- ** نهج البلاغه.
- *** صحیفه سجادیه.
- آشوری، داریوش. (۱۳۹۵). فرهنگ علوم انسانی (چاپ هفتم). تهران: نشر مرکز کتاب ماد.
- ابن اثیر جزری، مبارک بن محمد. (۱۳۶۷ق). النهایة فی غریب الحدیث و الاثر (ج ۱)، مصححان: محمود محمد طناحی و طاهر احمد زاوی؛ چاپ چهارم). قم: موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان.
- ابن فارس، احمد. (۱۴۰۴ق). معجم مقاییس اللغة (ج ۲ و ۶). قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۰۸ق). لسان العرب (ج ۱۰)، چاپ سوم. بیروت: دار صادر.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴ق). لسان العرب (ج ۱۵). بیروت: دار صادر.
- اخوه قریشی، محمد بن محمد. (۱۴۰۸ق). معالم القرية فی احکام الحسبة. قم: مکتب الاعلام الاسلامی.
- ازهری، محمد بن احمد. (۳۷۰ق). تهذیب اللغة (ج ۴)، چاپ اول. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- انوری، حسن. (۱۳۸۲). فرهنگ فشرده سخن (چاپ اول). تهران: سخن.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۸/۰۸/۲۱). بیانات در دیدار جمعی از مدیران، نویسندگان و هنرمندان حوزه‌ی هنری سازمان تبلیغات اسلامی. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۹/۰۶/۰۶). بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و رؤسای دفاتر نمایندگی ولی فقیه در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۲/۱۱/۲۹). بیانات در خطبه‌های نماز جمعه. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۶/۱۱/۱۱). بیانات در دیدار اعضای بسیج دانشجویی دانشگاه تهران. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۷/۰۱/۲۷). بیانات در دیدار کارگزاران نظام. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۸/۰۱/۱۶). بیانات در دیدار کارگزاران نظام. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۸/۰۶/۱۳). بیانات در دیدار دانشجویان و دانش‌آموزان بسیجی «طرح ولایت». برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۹/۰۹/۱۲). بیانات در دیدار کارگزاران نظام. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۴/۰۵/۲۸). بیانات در خطبه‌های نماز جمعه. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۸/۱۱/۳۰). بیانات در دیدار دست‌اندرکاران ساخت ناوشکن جماران. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۹/۰۳/۱۴). بیانات در خطبه‌های نماز جمعه در بیست و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله). برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۹/۰۵/۲۷). بیانات در دیدار کارگزاران نظام. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۹/۰۹/۰۴). بیانات در جمع ۱۱۰ هزار بسیجی در روز عید غدیر. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۰۳/۰۸). بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۰۷/۲۴). بیانات در دیدار دانشجویان کرمانشاه. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۱۱/۱۴). بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۲/۰۶/۰۶). بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۴/۰۴/۰۲). بیانات در دیدار مسئولان نظام. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۴/۰۴/۲۷). بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۵/۰۳/۱۴). بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله). برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۵/۰۶/۳۰). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید غدیر. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۰۲/۱۸). بیانات در دیدار طلاب حوزه‌های علمیه. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۰۲/۲۴). بیانات در دیدار مسئولان نظام. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۹/۰۵/۱۰). بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید قربان. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۰/۱۲/۱۹). بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری. برگرفته از: پایگاه حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری. به آدرس: www.khamenei.ir.

خمینی، روح الله. (۱۳۸۸). شرح چهل حدیث (چاپ چهارم). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۷). لغتنامه (ج ۶، چاپ دوم). تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.

راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۱۲ق). مفردات ألفاظ القرآن (ج ۱، چاپ اول). بیروت: دارالقلم.

سبزواری، ملا هادی. (بی تا). شرح منظومه (ج ۱). قم: مطبعه مکتبه المصطفی.

سجادی، جعفر. (۱۳۳۹). فرهنگ مصطلحات عرفا (چاپ اول). تهران: بوذر جمهری.

سیدجوادین، سیدرضا؛ تنعمی، محمد مهدی و مختاری، امیر. (۱۳۹۵). استخراج معیارهای کارمندیابی در سازمان با رویکرد اسلامی. مدیریت اسلامی، سال ۲۴، ش ۱، صص ۱۵۹-۱۸۱.

شیخزاده، محمد؛ بنی اسد، رضا. (۱۴۰۰). تحلیل مضمون: مفاهیم، رویکردها و کاربردها. قم: لوگوس.

صلح میرزایی، سعید. (۱۳۹۰). حوزه و روحانیت؛ برگرفته از بیانات حضرت آیت الله سیدعلی خامنه ای. قم: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

طباطبائی، سید محمدحسین. (۱۳۶۴). المیزان فی تفسیر القرآن (ج ۲ و ۳، مترجم: سید محمدباقر موسوی همدانی). تهران: انتشارات اسلامی.

عمید، حسن. (۱۳۶۰). فرهنگ فارسی عمید (ج ۱، چاپ پانزدهم). تهران: امیرکبیر.

فراهیدی، خلیل بن احمد. (۱۴۰۹ق). کتاب العین (ج ۳). قم: نشر هجرت.

فیومی، احمد بن محمد. (۱۴۱۴ق). المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی (ج ۲). قم: مؤسسه دارالهجره.

مرتضی زبیدی، سید محمد. (۱۲۰۵ق). تاج العروس من جواهر القاموس (ج ۱۰ و ۲۰، چاپ اول). بیروت: دارالفکر.

مصباح یزدی، محمد تقی. (۱۳۷۵). ره توشه (چاپ اول). قم: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره).

مصطفوی، حسن. (۱۴۲۶ق). التحقيق في كلمات القرآن الكريم (ج ۸ و ۷، چاپ سوم). بیروت: دارالکتب العلمیه.

مطهری، مرتضی. (۱۴۰۰). صد گفتار (خلاصه آثار استاد مرتضی مطهری). تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.

معین، محمد. (۱۳۶۱). فرهنگ فارسی (چاپ پنجم). تهران: امیرکبیر.

واعظی، رضا؛ چکین، میثم و اصلی پور، حسین. (۱۳۹۷). چالش های سیاست گذاری در حوزه گردشگری سلامت ایران مبتنی بر رویکرد تحلیل مضمون. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۳(۴۱)، صص ۱-۴۰.

سایت دیکشنری آبادیس به آدرس www.abadis.ir.

Braun, Virginia & Victoria Clarke. (2006). "Using Thematic Analysis in Psychology", *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), pp. 77-101.

References

* The Holy Quran

** Nahj al-Balagha

*** Sahifa Sajjadiya

Abadis Dictionary Website. (n.d.). Retrieved from www.abadis.ir.

Amidi, H. (1981). *Amidi Persian Dictionary* (Vol. 1; 15th ed.). Tehran: Amir Kabir Publications. [In Persian]

Amidi, H. (1996). *Amidi Dictionary* (6th ed.). Tehran: Amir Kabir Publications. [In Persian]

Anvari, H. (2003). *Dictionary of Selected Words* (1st ed.). Tehran: Sokhan Publishing. [In Persian]

Ashouri, D. (2002). *Dictionary of Humanities: English-Farsi* (3rd ed.). Tehran: Nashr Markaz. [In Persian]

Ashouri, D. (2016). *Dictionary of Human Sciences* (7th ed.). Tehran: Nashr Markaz. [In Persian]

Azhari, M. b. A. (981). *Tahdhib al-Lughah* (Vol. 4, 1st ed.). Beirut: Dar Ihya al-Turath al-'Arabi. [In Arabic]

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), pp. 77-101.

Dehkhoda, A. A. (1998). *The Dictionary* (Vol. 6; 2nd ed.). Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]

Farahidi, K. b. A. (1990). *Kitab al-Ain* (Vol. 3). Qom: Hijrat Publications. [In Arabic]

Ibn Athir, M. b. M. (1948). *Al-Nihaya fi Gharib al-Hadith wa al-Athar* (Vol. 1; M. M. Tannahi & T. A. Zawi, Eds., 4th ed.). Qom: Ismailian Publishing House. [In Arabic]

Ibn Faris, A. (1983). *Mu'jam Maqayis al-Lugha* (Vols. 2, 6). Qom: Islamic Propagation Office Publications. [In Arabic]

- Ibn Manzur, M. b. M. (1311). *Lisan al-'Arab* (Vol. 10, 3rd ed.). Beirut: Dar Sader. [In Arabic]
- Ibn Manzur, M. b. M. (1995). *Lisan al-'Arab* (Vol. 15). Beirut: Dar Sader. [In Arabic]
- Ibn Muhammad al-Fayumi, A. b. M. (1993). *Al-Misbah al-Munir fi Gharib al-Sharh al-Kabir li al-Rafi'i*. Qom: Dar al-Hijra Publications. [In Arabic]
- Khamenei, A. (n.d.). *Website of Ayatollah Khamenei*. Retrieved from www.khamenei.ir.
- Khomeini, R. M. (2009). *Explanation of Fourteen Hadiths* (4th ed.). Tehran: Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
- Mesbah Yazdi, M. T. (1996). *Rah Tosh-e* (1st ed.). Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. [In Persian]
- Moein, M., Shahidi, S. J., Dekhoda, A. A., & Anvari, H. (1998). *Dekhoda Dictionary* (2nd ed.). Tehran: Roozneh Publications, University of Tehran Press. [In Persian]
- Motahhari, M. (2021). *Hundred Sayings: Summary of the Works of Martyr Murtaza Motahhari*. Tehran: Imam Sadiq University. [In Persian]
- Mustafavi, H. (2005). *Al-Tahqiq fi Kalimat al-Quran al-Karim* (Vol. 1, 8; 3rd ed.). Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyya. [In Arabic]
- Raghib Isfahani, H. b. M. (n.d.). *Mufradat Alfaz al-Quran* (Vol. 1; 1st ed.). Beirut: Dar al-Qalam. [In Arabic]
- Sabzevari, Mulla Hadi. (n.d). *Commentary on the Poem* (Vol. 1). Qom: Maktaba al-Mustafa Press. [In Arabic]
- Sajadi, J. (1960). *Dictionary of Mystical Terms* (1st ed.). Tehran: Boozar Jomhuri. [In Persian]
- Seyed Javadin, S. R; Tanemi, M. M. and Mokhtari, A. (2016). Extracting recruitment criteria in organizations with an Islamic approach. *Islamic Management*, Year 24, No. 1, pp. 159-181. . [In Persian]

- Sheikhzadeh, M., & Bani Asad, R. (2021). *Thematic Analysis: Concepts, Approaches, and Actions*. Qom: Logos. [In Persian]
- Solh Mirzaei, S. (2011). *The Seminary and Clergy: Selected Statements of Ayatollah Seyed Ali Khamenei*. Qom: Center for the Documentation of the Islamic Revolution. [In Persian]
- Tabatabai, S. M. H. (1985). *Al-Mizan fi Tafseer al-Quran* (Vols. 2, 3; S. M. B. Musavi Hamedani, Trans.). Islamic Publishing. [In Arabic]
- Vaezi, R., Chakin, M., & Asli Pour, H. (2018). Challenges of Tourism Policy-making in the Field of Health Tourism in Iran Based on Subjective Analytical Approaches. *Journal of Tourism Management Studies*, 13(41), pp. 1-40. [In Persian]
- Zobeidi, S. M. M. (1995). *Taj al-'Arous min Jawaher al-Qamus* (Vols. 10, 20). Beirut: Dar al-Fikr. [In Arabic]